

ANSIS ATAOLS BĒRZIŅŠ

Latgaliešu terminoloģijas izstrāde

Kopsavilkums

Rakstā tiek analizēts latgaliešu valodas¹ šābrīža stāvoklis un pamatota latgaliešu terminoloģijas izstrādes nepieciešamība, balstoties publikācijās par citām apdraudētajām valodām, kā arī stāstīts par latgaliešu terminoloģijas izstrādes procesiem visos laikposmos, kuros tā bijusi iespējama – gan cara laikos pirms drukas aizlieguma, gan cara laikos pēc drukas aizlieguma atcelšanas, gan starpkaru Latvijā un Krievijā, gan pēckara trimdā Rietumvalstīs, gan pēdējo gandrīz 30 gadu laikā atjaunotajā Latvijas Republikā, ilustrējot stāstījumu ar latgaliešu terminu² piemēriem, pie tam aplūkojot terminoloģijas izstrādi kopumā, izmantojot atrastos materiālus par visām pieejamajām nozarēm, nevis kādu atsevišķi.

Atslēgvārdi: terminoloģija, latgaliešu valoda, terminoloģijas komisija, valsts atbalsts, aktivisms, termins

Mūsdienās, strauji attīstoties un ienākot sadzīvē daudzām jaunām tehnoloģijām, tam jāpielāgojas arī terminoloģijas izstrādes procesiem – attīstībai jātop dinamiskākai, reakcijas laikam jāsamazinās. Jo plašāks valodas lietojums, jo plašāks arī nepieciešamo jauno terminu loks.

Tomēr tas nenozīmē, ka valodām ar mazu runātāju skaitu, kuras pašreiz netiek lietotas valsts pārvaldē un izglītībā, nebūtu vajadzības pēc terminiem. Pat valodā bez rakstu formas mutvārdu saziņā tiek lietoti dažādu tehnikas vienību apzīmējumi, tātad terminoloģija ir vajadzīga. Vēl vairāk šī nepieciešamība pieaug, ja valodai ir arī rakstu forma un tanī tiek, piemēram, izplatītas ziņas – laikrakstos, tīmeklī, radio, televīzijā.

1 Šīnī rakstā par latgaliešu valodu saucam Latgales latviešu valodu jeb t.s. latgaliešu rakstu valodu, par baltiešu valodu – Baltijas latviešu valodu jeb t.s. latviešu literāro valodu, bet par latviešu valodu (-ām) – jebkuru no abiem tās paveidiem, proti, gan latgaliešu, gan baltiešu valodu. Uzskatām, ka šobrīd Latvijā oficiāli apstiprinātie apzīmējumi, baltiešu valodai uzurpējot apzīmējumu “latviešu valoda” un latgaliešu valodai liendot saukties par valodu, tā vietā to dēvējot par “rakstu valodu”, ir asimilatīvas un diskriminējošas politikas sastāvdaļa.

2 Par terminu mēs šīnī rakstā saucam vārdu (vai vārdkopu), kas tiek pieņemts par stingri definēta jēdziena nosaukumu. Mums šķiet svarīga arī tā institucionalizēšana, kaut, stingri raugoties, tā nav nepieciešama. Un arī vēsturiski tā ne vienmēr ir uzskatīta par būtisku, piemēram, pēckara trimdā Rietumvalstīs par terminoloģisku darbību pārsvarā tika uzskatīta latgaliešu tautas jēdzienu nozariska apkopošana.

Bez plašas ikdienas lietošanas sarunvalodā latgaliešu valoda tiek izmantota arī grāmatās, tīmeklī, radio, baznīcā, publiskos pasākumos, zinātniskos rakstos un citur. Tāpēc daudzi cilvēki saskaras ar vajadzību pēc latgaliešu terminiem un problēmu, ka to trūkst.

Kā to ir atzinuši citu mazo un reģionālo valodu pētnieki, aktuālas terminoloģijas izstrāde ir šo valodu izdzīvošanas nodrošināšanas mehānisms:

„Vārdnīca, kura ataino mūsdienu dzīves līmeni un koordinējas ar atbilstošo kontakto un distanto orientierivalodu leksisko fondu, kļūst par efektīvu mikrovalodas saglabāšanas un aizsardzības līdzekli un vienlaikus piesaka jebkura mikro-etnosociuma dabiskās tiesības uz valodiskās izteiksmes brīvību.“³

Pirmie dokumentētie (mums zināmie) latgaliešu terminrades individuālie centieni⁴ aizsākās vēl pirms drukas aizlieguma. Termini tika veidoti dažādām jomām, atkarībā no darba tēmas un autora interesēm. Dominē baznīcas termini, bet sastopami arī juridiski, medicīniski, celtniecības, gastronomijas, lauksaimniecības un citi piemēram:

„Izdzyrna tyuleń tů walnu weyskups nu szpitala.“⁵ („veiskups“ = „bīskaps“, „špitaļs“ = „slimnīca“)

„Wins cyłwaks bieja abskaržeyts cisz pi sůdu ..“⁶ („sūds“ = „tiesa“)

„Kas iz tołumu spowiedi atłijk, tys nagodnys palik ..“⁷ („spoveds“ = „grēksūdze“)

„.. tys znączkins paimts pawuycieys, kaýdu kołposzonu sieukuram pidar par wysu mienesi darit.“⁸ („značķeņš“ – numurēta taisnstūra zīmīte, kura norāda uz uzdevumu, kas zīmīti izvilkušajam noteiktā laika ietvarā ir jāizpilda)

„.. koleidz wel nabyusim nu Diwa sudejti.“⁹ („sūdeit“ = „tiesāt“)

3 „Словарь, отражающий современный уровень жизни и координирующийся с лексическим фондом соответствующих контактных и дистантных языков-ориентиров, становится эффективным средством сохранения и защиты микроязыка и в то же время заявляет о естественном праве на свободу языкового выражения любого микро-этносоциума.“

Дуличенко А. Д. *Языки малых этнических групп: функциональный статус и проблемы развития словаря (на славянском материале) // Modernisierung des Wortschatzes europäischer Regional- und Minderheitensprachen.* Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1999.

4 Centieni pēc būtības, bet ne pēc formas – termini tika radīti un izmantoti, bet mums neizdevās atrast apliecinājumu, ka šī darbība šīnī laikā jau tiktu dēvēta par terminoloģisku un jaunradītie vārdi – par terminiem.

5 *Gromatyniã kołposzonas jumpraway Maryay por maja mienesi.* Wilna: Izdrukawota nu Kolna Pestieytoja 1843 Godã.

6 Ibid.

7 Ibid.

8 Ibid.

9 *Mocibas Uz zãdnas Nedelas wissa goda jaunin jaun parakstiejtã nu Lejksnas Baznickunga Tomasza Kossowska Godã 1850.* Gromata pirma. Rygã: Drukarniã Hartunga Godã 1852.

„... kad taj mes byutumem paklausiejgi bolsam Diwa, pawujciejszonom swatas Bazniejcas, mocibom spowiedniku, porsorgom tawu, abo sajminiku, kaj swati trejs Kienini zwajgznej;“¹⁰ („puorsorga“ = „brīdinājums“)

„*Jzaspowiedijes un pijemes Wyssuswatoku Sakramentu* ..“¹¹ („izaspovedeit“ = „izsūdzēt grēkus“)

„BISKUP. *Pontifex, Protomista, Antistes, Episcopus. Wejskups.*“¹² („veiskups“ = „bīskaps“)

„BISKUPSTWO, POWIAT, DYECEZYJA, POWIAT DUCHOWNY. *Diaecesis.* Moła un Wejskupa Waldejama piraudzejama v. zam Wejskupa Waldies.“¹³ (Zīmīgi, ka jēdziens „bīskaps“ jau ir zināms, bet „bīskapija“ jeb „diecēze“ jāskaidro apakstoši.)

„APTEKARZ. *Myropola. Aptekars.*“¹⁴ („aptekars“ = „aptieknieks“)

„BUDOWNIK. *Edificador. Budauniks,* dajlida, cieslis.“¹⁵ („budaunīks“ = „celtnieks“)

„CUKIER. *Saccarum. Cukrys,* nidriu mads.“¹⁶ („cukrys“ = „cukurs“, acīmredzot nav pārāk iegājies, ja reiz tā jāskaidro.)

„FARBIERZ. *Tinctor. Kwarbavotois,* numarzatoisz.“¹⁷ („kwarbavuotuojs“ = „krāsotājs“)

„KANCER, WRZOD, WYJADAJĄCY CIAŁO. *Cancer, carcinoma, cacōethes, phagedane.* Wats **wieža** saucama, v. wotelia.“¹⁸ („wiezs“ = „vēzis“ (slimība))

„*Truni, cyti sauc Troni, ir taypat letas spotwaynias bites, kotras ap wydsdinu pred Awilim spindeley, un trokszni dora.*“¹⁹ („truņš“ = „trans“, „aviļš“ = „strops“)

Drukas aizlieguma 40 gados daļa šo terminu aizmirsās, tomēr daļa pēc tā beigām atgriezās rakstu aprītē.

Lielākā daļa latgaliešu valodas gramatiku tika rakstītas citās mēlēs – poļu vai krievu, tāpēc tanīs latgaliešu valodniecības terminoloģija neparādījās. Šinī jomā

10 *Mocibas Swadiniu wyssa goda jaunin jaun parakstiejtas nu Lejksnas Baznickunga Tomasza Kossowska Godâ 1850.* Gromata utra. Rygâ: Drukarniâ Hartunga Godâ 1852.

11 *Patents broljstes Swatas Teklas Jumprawas un Numuciejtas.* Wyssim Klasztornikom Baznickungu Augustyanu Tuksznies-dziejwotoju nu pawelejzsonas S. Krasta Apostoliszka. Riga, 1857.

12 *Słownik polsko łacinsko łotewski ułożony i napisany przez xiędza Jana Kurmina.* Wilno: w Drukarni M. Zymelowicza Typografa, 1858.

13 Ibid.

14 Ibid.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.

19 *Eysa mociba ap audzieyszonu biszu Wysim bitinikum un wysuwayrok łatweyszym Nu wina ju drauga leyksnas baznieyc-Kunga strupay un skaydri saraksteyta un da drukam paduta ar czeterigim malawotim awilim.* Wilna pi Dworca, 1832.

Antona Skrindas (*Skrynda*) 1908. gada gramatika²⁰ bija liels izrāviens, jo iekš krieviski rakstītā teksta jēdzienus saturēja arī latgaliešu valodā, piemēram: „*balsins*“ („balsiņš“ = „zilbe“), „*patskaniā*“ („patskaņa“ = „patskanis“), „*leidzskania*“ / „*saskania*“ („leidskaņa“ | „saskaņa“ = „līdzskanis“), „*šniòkuli*“ („šņokuļš“ = „šņācenis“), „*garuma zeime*“ („garuma zeime“ = „garumzīme“), „*winbalsini*“ („vīnbalsiņš“ = „vienzilbes“), „*litas wòrds*“ („lītas vārds“ = „lietvārds“), „*laika wòrds*“ („laika vārds“ = „darbības vārds“), „*sowuma wòrdi*“ („sovuma vārds“ = „īpašvārds“), „*kòrta*“ („kuorta“ = „dzimte“), „*pasakne*“ / „*ībalsins*“ („pasakne“ | „ībaļsiņš“ = „priedēklis“) u. c. Šie termini daļēji iegājās un tika izmantoti latgaliešu rakstos gan Latvijas Republikā, gan Padomju Krievijā, tomēr pirmajā bija jūtama konsekventa terminu baltiskošanas tendence, no kuras nav izdevies atbrīvoties līdz pat šai dienai. Tā kā Skrindas ieviestie termini radīti, pārzinot gan baltiešu, gan krievu jēdzienu sistēmu un tai pat laikā ļoti labi pārvaldot un izjūtot latgaliešu valodu, tad mūsdienīgi latgaliešu valodniecības termini acīmredzot būtu jāizstrādā, ņemot tos par pamatu.

XX gs. 20. gadi – laiks pēc lielimpēriju sabrukuma – bija mazākumtautību un reģionālajām valodām pats labvēlīgākais: tām bija savas skolas, laikraksti, baznīcas, kā arī zināma izpratne un atbalsts no varas pusēs²¹. Arī Latvijas Republika un tās kaimiņzemes, tai skaitā PSRS, nebija izņēmums. Šī labvēlīgā politika attiecās arī uz latgaliešiem: gan Latvijā, gan Sibīrijā iznāca latgaliešu laikraksti un grāmatas, bērni mācījās latgaliešu skolās, Ačinskas pedagoģiskajā tehnikumā pat bija atsevišķa nodaļa, kurā gatavoja latgaliešu skolotājus:

„1930. gadā darbību uzsāka Ačinskas pedagoģiskais tehnikums, kurā bija latviešu nodaļa, bet gadu vēlāk, 1931. gadā, tika izveidota arī latgaliešu nodaļa. Pirmais izlaidums bija 1935. gadā. Diplomus izsniedza 10 jaunajiem pedagogiem-latgaliešiem, taču tie bija patiesi kvalificēti latgaliešu skolotāji. 1936. gadā tehnikumu absolvēja vēl deviņi profesionāļi.“²²

20 Скринда А. Д. Латышская грамматика латгальского нарѣчія. Ontons Skrinda. Latwišu wolūdas gramatika. С.-Петербургъ, 1908, Piterburgā, 1908 g.

21 Protams, arī tobrīd situācija nebija ideāla – zināmas vēlmes pārtautot mazākos un vājākos, acīmredzot, raksturīgas jebkurai sabiedrībai, tomēr tā bija labāka nekā citos vēstures posmos. Piemēram, apkopojumu par atšķirīgiem latgaliešu valodas lomas redzējumiem no Latgales un Baltijas latviešu pusēs XX gs. 20. gadu sākumā var atrast*.

* Baldunčiks J. *Oficiālās valodas interpretācijas Latgalē 20. gadsimta 20. gadu sākumā // Letonikas otrais kongress. Latgales sabiedrība attīstības lokos.* Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2008.

22 “В 1930 году открылся Ачинский педагогический техникум, в котором было латышское отделение, а еще через год, в 1931 году, создано и латгальское отделение. Первый выпуск состоялся в 1935 году. Дипломы были вручены всего 10 юным педагогам-латгальцам, однако это были действительно квалифицированные латгальские учителя. В 1936 году состоялся еще один выпуск девяти профессионалов.”

Шумская К. В. *Правовое регулирование национального образования в РСФСР: 1918–1938 годы (на примере латгальской и латышской диаспор в Западной Сибири).* Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2018.

Glūži tāpat kā skolas arī terminoloģijas izstrādi lielākā daļa XX gs. sākumā atmodu un brīvības alkas piedzīvojušo tautu uztvēra un pauda par nepieciešamu lietu. Latgalieši nebija izņēmums. Aicinājumi veidot terminoloģiju un pat veidot terminoloģijas komisiju vai komisijas sastopami gan cara laiku beigu posma presē:

„Del to latgališim jodybynoj, jokup sowl rakstibu un literaturu. Joizstrodoj sowl zynotnisku terminologiju.“²³,

gan starpkaru laikā Latvijā:

*„12. Jōizstrōdoj latgališu pareizraksteibas vōrdneica.
13. Dybynojama latgališu terminologijas komisija. (A. Sylva tezes.)“²⁴,*

gan starpkaru laikā Krievijā:

„Sovu latgališu voludu vajag zynot, kupt un kuplynot. Itam nulyukam vajag pasasteigt ar izdušonu, pi kuras daži bidri strodoj, vajag organizet terminologijas komisijas pi „Taisneibas“ un pi žurnala Moskovā.“²⁵

„Vajadzēigas ari terminologijas komisijas. Dumoju, ka taidōs dumōs ir vysi apspri-des daleibniki.“²⁶,

gan pēc II pasaules kara trimdā:

„Kai kotrai zynōtnyskai nūzarei, ari geografijai ir napīcīšama skaidra, labi pamatōta un konsekventa terminologija, un pareiza vītu vordu apzeimēšona.“²⁷

Cik var spriest, pēckara Padomju Latvijā tādi aicinājumi publiski neizskan, jo latgaliešu valodai nav nekāda oficiāli atzīta statusa un tās tēma pat skaitās nerakstīts tabu.

23 S[use]js W. Winotis wai na? // Drywa. № 10 (297). Петроградъ, Trešdin 9 Martā 1916 g.

24 A[pe]ls M. Latgolas školōtōju konferences gaita un lāmumi // Latgolys škola. Latgolas Školōtōju Centralōs Bidreibas pedogogiski-sabīdryks žurnals školai un sātai. № 1. (25.) Rēzekne, 1930. g. janvars.

25 Začs. Sovu latgališu voludu vajag zynot, kupt un kuplynot // Debates pa b. Grovera ziņojumam // Taisneiba. Latgališu strodniku un zemniku avize. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibira Apgobola Komiteta organs. № 70 (576) Новосибирск, Pymdin, 7 augusta 1933 g.

26 Grovers. Bid. Grovera gola vords // Taisneiba. Latgališu strodniku un zemniku avize. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibira Apgobola Komiteta organs. № 70 (576) Новосибирск, Pymdin, 7 augusta 1933 g.

27 Bukšs M. Latvijas geografijas skaidrōjumi jōrevidej // Dzeive. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 49. nr. III Sējums. P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1961 Julijs-augusts.

20. gados PSRS (Ļeņingradā) pat esot bijusi terminoloģijas komisija, tomēr atrast kādas plašākas ziņas par to pagaidām neizdevās:

„Leningradā strodoj latgališu vokora kursi, terminoloģijas komisija, dramatiskais pulceņš, nuteik vjosporej os un aktiva sapulces, lekcijas, ir nu latgališim sovi priškstovi Latv. kluba valdē, jaunotnes sekcijā nu cima komisija.”²⁸

Turpretī Latvijā neilgi pirms Ulmaņa apvērsuma tiek konstatēts, ka latgališu terminoloģijas komisiju tā arī nav izdevies izveidot (pieļaujām, ka pēc apvērsuma tas vairs īsti nebija iespējams):

„Dzeives steigā latgališu sabīdreiba nav pasaryupējuse, lai šūs germanizmu un balticizmu pījaukumus atfīltreitu un naļautu jim samaitēt latgališu dzymtōs mēles – izlūksnes godu simtenim izaveidōjušū garmoniju un īpatneju koloritu. Taipat latgališu inteligence leidz šam nav gōdōjuse par tū, lai jaunim jēdzīnim sovas volūdas gorā byutu darinōti un izveidōti vajadzeigī apzeimējumi, kai tū dora baltīšu ar terminaloģijas komisijas paleidzeibu.”²⁹

Tomēr arī Krievijas latgališu presē atrodamas sūdzības, ka jau vairākus gadus nav sekmējies pāriet no runām pie darbiem:

„Stojutis pi literariska dorba mes sateikam latgališu vordu tryukumu. Vjospyrms, ir pīsamērsuši daži latgališu tautas vordi, un pi tam straujo socializma izplaukuma rezultātā ir radis daudz jaunu vordu. Nu ito iztak vins slēdziņš, ka vajadzeiga krīvu-latgališu vordneica. Par taidu vordneicu, kai zynoms, na moz ir runots un sprīsts. Pi vīna-ūtra bīdra jau ir sarakstetas tyukstušas vordu. Ap trejs godi tam atpakaļ „Prometeja“ latgališu sekcija sastateja vordneicas redkoleģiju ar b. O. Začu priškgoļā. Parunoja, nuspride, bet niko nadora. Napicišams byutu, ivarojut litas nupitneibu, pamudynot redkoleģiju, latgališu školos i cytos istodēs organizet terminoloģijas pulceņus, kuri itos vordneicas autorim paleidzatu vordu lasešonā.”³⁰

Grūti spriest, kādi ir tie faktori, kuriem ir izšķiroša loma tautas terminoloģiskās atmodas palikšanai aktīvisma fāzē vai tomēr pāriešanai sistēmiskumā. Iespējams, noteicošs ir attiecīgo aktīvistu pietiekamas ietekmes trūkums. Piemēram, mordviešu

28 Kukojs I. Vajadzeigs na tys, kas beja (Leninpilišim) // Taisneiba. Vyssavineibas Kompartijas CK un Sibira Apgob. K-ta izdavums. № 2 (118). Новосибирск, Piktidin, 12 Janvarī 1929 g.

29 Sylovs A. „Trešō” izlūksne. (Pōrrunas kōrteibā.) // Latgolys škola. Latgališu Školōtōju Centralōs Bīdreibas pedagogiski-sabīdryks žurnals školai un sātai. № 1. (65.) Rēzekne, 1934. g.

30 Ceirujš G. Kodeļ nav latgališu vordneicas? // Taisneiba. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibira Nūvoda Komitejas organs. № 50 (1035) Новосибирск, Svātdīn, 6 jūnijs 1937 g.

gadījumā tieši aktīva zinātnieka, erziešu valodnieka Anatolija Ražova, kura autoritāte bija pietiekoši liela, esamība bija viens no terminoloģijas izstrādes virzītājspēkiem:

„Jau pirmajā mordviešu valodām veltītajā zinātniskajā konferencē, kas norisa 1933. gadā no 27. marta līdz 3. aprīlim, A. Ražova referātā „Kārtējie valodas būvniecības uzdevumi Mordovijas autonomajā apgabālā” par vienu no trim uzdevumiem tika nosaukta neatliekama terminoloģijas izstrādes uzsākšana. Terminoloģija, pēc A. Ražova domām, „ir viena no svarīgākajām nacionālas valodas daļām” ..³¹

Kaut tikpat labi var būt, ka noteicošais bija nevis personības faktors, bet tieši autonomā apgabala (no 1934. gada – APSR) statuss un līdz ar to arī pienākošamies tā valodu atzīšana oficiālā līmenī.

Vispārzināmas un atzītas terminoloģijas komisijas neizveidošana, protams, būtiski mazināja terminoloģijas attīstības iespējas, tomēr terminoloģisks darbs varēja ritēt arī bez tās: individuāli ronot piedāvājumus un pēc tam tos ar preses palīdzību iepludinot tautā.

Vēl cara laikos, tikai padsmī gadus pēc drukas aizlieguma atcelšanas un latgaliešu preses izdošanas atsākšanās, tanī varēja lasīt terminoloģiska rakstura diskusijas, piem.:

„Pī gadejuma gribu porsawért myusu jaunū wordu „golūtne”, kuru rakstiniki ir iwaduši myusu wordinica pādejūs laikūs. Tauta pazeist tikwīn taidus wòrdus: gòls, sòkums, ìsokums, beigť, beigšona. Nu šitīm populiārim liaužu wòrdīm wajag darinot wòrdus: okončanije, koncukwa. Tauta pazeist wel wordus: galigs, galējs, bet „golūtnes” nīmoz napazeist. Wyspori pi latgališīm substantiwi, kuri beigťūs ar „útne” ir dyžan rati: mozútne, nu adjektiwa mōzs; swešútne un swešs, tai tad šiti substantiwi darinojās nu adjektiwim, bet na nu cytīm substantiwiwim. Te wajag wordu „okončanije” darinot nu werba beigť. Tad byutu: wòrda beigums, kai wòrda sòkums nu sòkt. Waratu wel darinot wòrdu golainia (golainis), kas zeimōj: okončatelnyj, okončennyj, konečnyj, parallelī ar wordu galigs, galējs. Todel waratu litot: wòrda golainia (saprūtams golainia dalia), kas atbildētu kriwyskam: okončanije. Bet wyslobok byutu

31 “Уже на первой мордовской языковой научной конференции, проходившей с 27 марта по 3 апреля 1933 г., в докладе А. П. Раžова “Очередные задачи языкового строительства в Мордовской автономной области” одной из трех задач было названо безотлагательное начало разработки терминологии. Терминология, по мнению А. П. Раžова, “является одной из важнейших частей национального языка” ..”

Мосин М. В., Шеянова Т. М. Из истории создания терминологии в мордовских языках // Регионология. № 4. Саранск: Мордовский государственный университет, 2012.

*pisaturet terminologijas: worda sòkums, worda beigums, atmatút „golùtni“ kai najedzigu, nalykumigu jaunumu.*³²

*„Kg. R. kritika baltišu wordu ir liuti pamatota, liuti branga. Šimâ dorbâ jam bez šaubom ir zynoma kompetence. Jis liuti weikli graudoj zemê nu oltora baltišu diwaklus... Nawysod tik weikli jam weicas jaunu wordu formešona. Bet kg. R. i napiškir sew namaldibas. Jis tik dud projektus... Jo kritiki, likas, nagrib šitu redzet. Ji uzbrjuk naweiklok coptajim kg. R. wordim, tus smodej, izsmej. Caur šitu ji gon napiroda, ka nukritiketi nu kg. R. baltišu wordi ir pamatoti. Pel cik gribi „ s o w u m u “, „ i p a š u m s “ wysod paliks najedzigs.*³³

Simts gadus vēlāk varam konstatēt, ka, piemēram, vārds „golainia“ nav iegājies, toties „sovums“ – ir.

Pēc kara trimdas sabiedrības latgaliešu zinātnieks un aktīvisks Leonards Latkovskis centās apkopot un publicēt tradicionālo latgaliešu terminoloģiju pa jomām, piem.:

*„Zam vōrda saimisteiba saprūtam dzeivojamās ākas, kuras dažos vītos teik sauktas par kōrmim (kōrmi — tikai daudzskaitli), un pi tom pīdarūšu zemes plateibu. .. Saimisteibas plateibas apzeimējumi pīdar pi zemkūpeibas terminologijas un pi zemkūpeibas vēstures, bet latgaļu zemkūpeibas vēsture vēl nav uzraksteita.*³⁴

*„Cyta ar krōsni saisteita terminologija ir: krōsnes mute un spelte voi aizspelte. Par spelti sauc šauru spraugu storp krōsni un sīnu, kuru izlītoj molkas kaltēšonai.*³⁵

*„Tūmār vysā vysumā trauku terminologija ir īdoloma pēc materiāla, nu kaida trauki pagatavōti. Cytim vōrdim, kūka traukim ir cytaidi nūsaukumi nakai mōla voi metala traukim.*³⁶

32 Reformators. *Woludas reforma*. VII. // *Drywa*. № 7 (294). Петроградъ, Trešdin 17 Februarī 1916 g.

33 S[use]ljs W. *Winotis wai na?* // *Drywa*. № 10 (297). Петроградъ, Trešdin 9 Martā 1916 g.

34 Latkovskis L. *Saimisteibas nūsaukumi* // *Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 98. nr. V Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1969 Novembris – decembris.

35 Latkovskis L. *Ceplis un krōsne* // *Dzeive*. Žurnals literaturai un audzynōšonai. 29. nr. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1957 Oktobris – decembris.

36 Latkovskis L. *Trauki un trauku nūsaukumi Latgolā* // *Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 55. nr. III Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1962 Septembris – oktobris.

„Pi kūka materialu blokus produktim pīdar zōdža skaidas voi zōdža mylti, kai tūs sauc Varakļōnūs, Baļtinovā un cytur, bet Leivōnūs, Rudzātūs un Vōrkovā sauc par ž e v e r i m.”³⁷

Vēl 80. gadu vidū L. Latkovskis pat rīkoja neklāties kursu, kur mācīja tai skaitā arī terminoloģiju:

„Kursa programa latgaļu kultūras vēsturē: Zemkūpeības terminologija, apgārbi un apovi, uzturs, ēdiņa reizes un pagatavōšona, mōjsaimisteības pīdarumi, latgaļu gūdeības, vakarēšona, tolkas, tolcōni un pataļči, religisko terminologija: prikskristeigō un kristeigō, etiski un moraliski uzskoti un principi, latgaļu gimine, dzymta, radnīceiba, administratīvi pamati, tisiskī un saimnīcyskī uzskoti, laika skaitešona, veseleības kūpšona, latgaļu omotnīceiba, latgaļu izgleiteiba un audzynōšona.”³⁸

Pēc neatkarības atgūšanas, sākot ar XX gs. 90. gadiem, latgaliešu terminoloģijas radīšanas centieni atgriezās no trimdas Latvijā, tomēr tā arī palika individuālu vai nevalstisku aktivitāšu līmenī:

„Aizvakar sasatyku ar Cybuļu Juri, i jis maņ pastuosteja, ka dreizi izīs latgalīšu gramatyka, bet – latvišu volūdā. Tai Jurs i Lideja Leikuma asūt izdūmovuš. Partū ka maņ likās, ka gramatikai byutu juobyun latgalīšu volūdā, gribu pavai-cuot, kū ap itū vaicuojumū dūmoj cyti.

Argumenti par čyūļu volūdu: 1) saprass latviši; 2) saprass latgalīši, kas naskaita latgaliski; 3) vīgļuok raksteit – vysa terminologeja jau irā izstruođuota.

Argumenti par latgalīšu volūdu: 1) tai var paruodeit, ka volūda irā pylnvierteiga, var funkcionēt autonomai – gramatikys raksteišona cytā volūdā maņ atguodynoj kolonizatoru publikacejis ap aborigenu volūdom; 2) byus reala vajadzeibu izdūmuot filologiskū terminologeju – pošā že jei vysleidza napsaruodeis.”³⁹

„Raudzeju puortulkuot leigumu (?) iz latgalīšu volūdu, bet sapratu, ka nazynu juridiskūs vuordu – kai jī irā latgaliski. Navarātu byut, ka jī vysi byutu sprostai

37 Latkovskis L. *Kūka materialu terminologija* // Dzeive. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 77. nr. IV Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1966 Majs – junijs.

38 Teirumņiks F. *Latgaļu volūdas un kulturvēstures naklōtines kurss* // *Latgolas Bolss*. Latgaļu laikroksts. 1075. nr. Denver: P/s Latgaļu izdevnīceiba, Sastdiņ, 1984. g. 28. apreli.

39 Berzins A. A. *gramatikys volūda* // *Dūmu meits "Vasals"*, 31.1.2003. Pieejams: <http://latgola.lv/meiti/vasals/meits.cgi?read=1188> [Skatīts 16.11.2019.]

fonetiskai puorčelami nu čyulu volūdys; koč tys pats puors „tiesa“ -> „sūds“ daruoda, ka tai navā. Ci irā koč kaidi olūti, kur pasavērt juridiskū terminologeju latgaliski? Mož kaidu nabejs vuordu pošī zynit?“⁴⁰

„Latvijas Nacionālajā bibliotēkā 7.maijā tika svinēta Latgales diena. Tas bija atraktīvs pasākums latgaliešu mēlē. Dienu ievadīja zinātniskie lasījumi ar J.Elkšņa, L.Leikumas, V.Muktupāvela un R.Kaminskas referātiem. Runātājiem, kas pieraduši no tribīnes izteikties literārajā valodā, nācās pārliecināties, ka nav nemaz tik viegli latgaliski nolasīt referātu, jo zinātniskā terminoloģija dialektā nav ne lietota, ne izstrādāta.“⁴¹

„Latgališu volūdā vēl daudzi kas nav sakūpts, tymā skaitā i nūzaru terminoloģeja...“⁴²

Protams, katrā jomā, kurā ļaudis strādāja, izmantojot latgaliešu valodu, tika veidota nepieciešamā terminoloģija – pamazām, necentralizēti, bez atbalsta. Vairākus gadsimtus veidojās katoļu baznīcas latgaliešu terminoloģija, kura pēc inerces tiek izmantota joprojām, kaut iet mazumā, jo baznīcai latgaliešu valoda ir tikai instruments, nevis pašmērķis, un, pārbaltiskojoties avīm, baznīca pamazām baltisko arī saziņu ar tām. Bez šaubām, daudzi baznīckungi vēl aizvien turas pie latgaliskuma, tomēr, saskaņā ar baznīckunga Aigara Bernāna (*Biernāna*) mutiski sniegtajām ziņām, ne mācību laikā seminārā, ne kalpošanas vairākās draudzēs nu jau 20 gados viņš nav saskāries ar rakstītiem avotiem – nedz grāmatām, nedz mācību palīgglīdzekļiem, kas apkopotu, skaidrotu vai ieteiktu lietojumam baznīcas terminoloģiju latgaliešu valodā.

20.–30. gados, kad Latvijā un Krievijā darbojās skolas ar latgaliešu mācību valodu, tika veidota terminoloģija visiem tanī pasniedzamajiem priekšmetiem. Turklāt Krievijā radītie termini izskatās veidoti ar lielāku pietāti pret latgaliešu valodu, acīmredzot tālab ka asimilatīvais spiediens tur bija mazāks. Piem., „*pagarynuošonys zeime*“ = „*garumzīme*“, „*liters*“ = „*burts*“ („... *itus vōrdus rokstom ar vīnu literi, tik versā uz itim literim stotom pagarinošonas zeimi, pimaram: bāda, sōrga, vōrdi i t.t.*“)⁴³, „*vairynuot*“ =

40 Berzins A. A. *juridiskuo terminologeja* // Dūmu meits „Vasals“, 12.XII.2003. Pieejams: <http://latgola.lv/meiti/vasals/meits.cgi?read=1727> [Skatīts 16.11.2019.]

41 Limane L. *Valoda pulcīna kopā Latgali un pārnovadus* // Latvijas Vēstnesis, Nr. 94, 11.VI.2004. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/89863> [Skatīts 16.11.2019.]

42 Leikuma L. *Kai pareizuok - "snīga stuņdiniceni" ci "snīgu|kstineiši"?* // Latgališu kultūrys gazeta, 26.IV.2019. Pieejams: <https://www.lakuga.lv/2019/04/26/kai-pareizuok-sniga-stundiniceni-ci-snigpulkstineisi> [Skatīts 16.11.2019.]

43 *Vuicis raksteit* // *Taisneiba*. Populāra, iļustreita latgališu strōdnīku un zemdaru avize. Vyssavineibas Kompartijas CK un Sibires Apgob. K-ta izdavums. Atbildeigajis redaktors Jōņs SILINIĶS. N° 16 (84) Новосибирск, Piktđin, 20 Aprilī 1928 g.

„reizināt“, „vairynuošona“ = „reizināšana“ („Vairinošona. $1 \times 1 = 1$. Vinu vairinot vinu reizi, byus vīns...“)⁴⁴

Šolaik ir cilvēki, kuri vāc kādas jomas latgaliskos terminus, piemēram, divi paralēli darbojošamies aktīvisti – Andrejs Svilāns (*Svylāns*) un Maruta Latkovska – nodarbojas ar augu nosaukumu apzināšanu latgaliešu valodas izloksnēs, tātad, faktiski vāc materiālu, no kura pēc tam var izveidot oficiāli apstiprinātus terminus botānikas nozarē, pie tam M. Latkovska to regulāri veicina arī ar publikācijām sociālajos tīklos, piem.:

„*Vasali! Pasaverit, voi itei škaltūs lopu rudbekeja ir (varātu byut) tei pošā myusu Latgolā tai sauktuo „Zīmys jurgine“?*“⁴⁵

Kopumā varam secināt, ka latgaliešu terminoloģijas izstrādes pūliņi ir aizsākušies pietiekami sen, gājuši paralēli ar baltiešu pūliņiem līdz drukas aizliegumam, kad tie vardarbīgi pārtraukti un nostādīti nevienlīdzīgā stāvoklī, pēc aizlieguma beigām atsākušies un pie tam bijuši gana aktīvi un pieminēšanas vērti, tomēr, piemēram, V. Skujiņas grāmatā⁴⁶, kuru var nosaukt par mūsdienu latviešu terminoloģijas „bībeli“, netiek pieminēti nekādā veidā.

Latgaliešu rakstu valoda ar Valsts valodas likumu ir atzīta par latviešu valodas vēsturisku paveidu, un valsts ir uzņēmusies tās saglabāšanu, aizsardzību un attīstību:

„3.pants.

(1) *Latvijas Republikā valsts valoda ir latviešu valoda.*

(4) *Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību.*“⁴⁷

Latgaliešu terminoloģijas izstrāde šīnī kontekstā ir acīmredzams un pašsaprotams darbs, kurš būtu jāveic, lai nodrošinātu latgaliešu valodas attīstību.

2004. gadā vērsāmies pie Valentīnas Skujiņas ar oficiālu lūgumu izveidot LZA Terminoloģijas komisijas (LZA TK) Latgaliešu rakstu valodas apakškomisiju. Lūgums palika bez atbildes.

Tātad no 100 svinamajiem gadiem, kuros nevienam brīdi nav bijis oficiāla atbalsta latgaliešu terminoloģijas izstrādei, vismaz 15 nav norakstāmi uz nezināšanu, bet ir apzinātas ignorances rezultāts.

44 *Aritmetika // Taisneība*. Populāra, iļustreita latgališu strōdnīku un zemdaru avize. Vyssvaineibas Kompartijas CK un Sibires Apgob. K-ta izdavums. Atbildeīgajs redaktors Jōņs SILINIKS. N^o 16 (84) Новосибирск, Piktđin, 20 Aprilī 1928 g.

45 Latkovska Maruta // Facebook. 13.II.2019. Pieejams: <https://www.facebook.com/maruta.latkovska/posts/3764158220291406> [Skatīts 22.02.2020.]

46 Skujiņa V. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga: Zinātne, 1993.

47 *Valsts valodas likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14740-valsts-valodas-likums> [Skatīts 12.11.2019.]

Latvijas dominējošajai sabiedrības daļai kopumā ir raksturīgi izlikties pārējās daļas neredzam un vilkt vienādības zīmi starp Latviju un vidus latviešiem, kas nebūt tā nav, jo Latvija ir multikulturāla un daudzvalodīga valsts, pie tam gan ārpus latviešu tautas ietvara – tradicionālo mazākumtautību kontekstā, gan arī iekšpus tā – latgaliešu, tāmnieku un citu, mazāku etnisko grupu kontekstā.

Šāda attieksme novērojama ne tikai valodniecībā, bet arī, piemēram, etnomuzikoloģijā:

„Ar tradicionālo kultūru saistītās nozares Latvijā, tāpat kā daudzās citās Eiropas valstīs, izveidojās un tika institucionalizētas nacionālisma ideoloģijas ietvarā, tāpēc mazākumtautību mūzikas dokumentācija, publicēšana un pētniecība nav bijusi prioritāte un notikusi tikai epizodiski.”⁴⁸

un pat mūsdienu teātra mākslā:

„Gadu no gada pašā ceremonijā Čehova teātris tiek pieminēts tikai nomināciju sarakstos, savukārt pašā ceremonijas gaitā gandrīz četru stundu laikā uz skatuves notiek vien dažu latviešu teātru svētki, atstājot uzmanības novārtā pārējos.”⁴⁹

Šinī uzvedības līnijā iekļaujas arī sēdes vadītāja un arī kādreizējā LZA TK vadītāja Jura Baldunčika uzbrūkošā reakcija pēc mūsu referāta, prezentējot konferencē doto tēmu: mums tika pārņemts, ka mēs par maz cīnoties. Mūsaprāt, daudz produktīvāka attīstība iespējama sadarbojoties, nevis apspiežot un ar šo apspiešanu cīnoties.

Jau minētais mordviešu (erziešu) valodnieks Ņabovs šādu attieksmi pat dēvē par šovinistisku:

„Šinī darbā ir vajadzīga apņēmīga cīņa ar lielvaras šovinismu kā galveno apdraudējumu, kas izpaužas caur ārkārtīgu nacionālās literārās valodas pārpildīšanu ar krievu valodas vārdiem, kuri reizēm tiek ieviesti pat krievu valodas formās un vokalizācijā.”⁵⁰

Latgaliešu valoda šādā – nerespektējošas pārpludināšanas nozīmē – ir cietusi gan no krievu, gan baltiešu valodas, tomēr baltiešu valodas ietekme ir bijusi daudz

48 Tihovska I. *Īsta čigānu mūzika. Autentiskums un etniskums Latvijas čigānu (romu) mūzikā*. Rīga: LFMI, 2017.

49 Bjorka D. *Dana Bjorka par “Spēlmanu nakts” balvu pasniegšanas ceremoniju*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/teatris-un-deja/rigas-krievu-teatra-direktore-publika-vestule-kritize-spelmanu-nakts-balvu-pasniegšanas-ceremoniju.a339803/?rt=articles&ac=downloadatt&id=939> [Skatīts 01.12.2019.]

50 “В этом деле нужна решительная борьба с великодержавным шовинизмом как главной опасностью, проявляющейся в чрезвычайном наводнении национального литературного языка русскими словами, иногда внедряемыми в формах и огласовке русского языка.”
Мосин М. В., Шеянова Т. М. *Из истории создания терминологии в мордовских языках // Регионология*. № 4. Саранск: Мордовский государственный университет, 2012.

sāpīgāka, jo tuvākas valodas asimilatīvā ietekme ir potenciāli daudz efektīvāka un līdz ar to bīstamāka.

Kā pozitīvu piemēru, kā šobrīd tiek risināta nacionālās terminoloģijas izstrāde vairākās valodās, varam minēt Dienvidāfrikas Republiku pēc apartheida režīma beigām:

„Daudzvalodu sabiedrībā terminologam jādokumentē termini avota valodā un jānodrošina terminu ekvivalenti dažādās mērķa valodās.

Mākslas, kultūras, zinātnes un tehnoloģiju departamenta Nacionālā valodas dienesta (NLS) Terminoloģijas nodaļa ir lielākā Dienvidāfrikas organizācija, kas strādā pie terminoloģijas. Citas organizācijas dokumentē un veido tikai specifisku, šīm organizācijām raksturīgu (institucionalizētu) terminoloģiju, bieži to darot sadarbībā ar NLS, tam palīdzot un dodot padomus.

NLS mērķis ir veicināt daudzvalodību, nodrošinot dažādu jomu terminoloģiju vienpadsmit valodās. NLS attīsta vairākas Āfrikas valodas, nodrošinot terminoloģiju šajās valodās un tādējādi uzlabojot lasītprasmi t.sk. darbavietās.

Avota valoda:

– parasti angļu.

Mērķa valoda (-as):

– agrāk tikai būru⁵¹ (valsts iepriekšējās bilingvālās politikas dēļ), bet
– tagad valsts daudzvalodības politikas rezultātā parasti desmit pārējās oficiālās Dienvidāfrikas valodas (būru, ziemeļsotu, dienvidsotu, cvanu, congu, vendu, dienvidndebeļu, svatu, khosu, zulu), reaģējot uz paustu pieprasījumu (no intere-sentu, līdzstrādnieku, privātā sektora puses u.tml.).⁵²

51 Saukta arī par afrikandu jeb afrikaneru valodu.

52 "In a multilingual society, the terminologist has to document the terms in the source language and has to provide term equivalents in various target languages.

The Terminology Division of the National Language Service (NLS) of the Department of Arts, Culture, Science and Technology is the largest organisation in South Africa conducting terminology work. Other organisations document and create organisation-specific (institutionalised) terminology only, which is often done in co-operation with the NLS, the latter acting in a facilitating and advisory capacity.

The NLS aims to promote multilingualism by supplying terminology in eleven languages in a variety of subject fields. The NLS is developing the various African languages by providing terminology in these languages - thus enhancing literacy in the workplace.

Source language:

- usually English.

Target language(s):

- used to be Afrikaans (because of the previous bilingual policy of the country), but

- now usually the ten other official South African languages (Afrikaans, Sepedi, Sesotho, Setswana, Xitsonga, Tshivenda, isiNdebele, siSwati, isiXhosa, isiZulu) as a result of the multilingual policy of the country, according to an expressed need (stakeholders, collaborators, private sector, etc.)."

Alberts M. Terminology in South Africa // Lexikos. Vol. 9. Stellenbosch: Buro Van die Wat, 1999.

Tas, ka mazāku valodu izslēgšana no mūsdienīgas aprites, neradot tām atbilstošu terminoloģiju, noplicina visas pasaules kopīgo vērtumu, izskan zinātniskās publikācijās starptautiskā kontekstā:

„Zinātnisko zināšanu radīšana nevar un nedrīkst aprobežoties tikai ar dažām valodām, nemaz nerunājot par vienu, t.i., angļu valodu, ja ir jāizsaka patiesais radošuma potenciāls. Pasaulē pamatiedzīvotāju valodās ir ļoti daudz nedokumentētu zinātnisku atziņu. Kad šīs zināšanas tiek zaudētas, kļūst arvien grūtāk aprakstīt un risināt problēmas jebkurā citā vērtību sistēmā, izņemot dominējošās kultūras terminus un zinātniskās klasifikācijas shēmas, kas ne vienmēr atbilst uzdevumam. Tā, ko saucam par mūsdienu zinātņi, pamatā lielā mērā ir eiropešu un viņu valodu, jo īpaši angļu, dzīvesziņa, pasaules uztvere, prioritātes un perspektīvas ... Vēl aizvien ir grūti izkļūt no apburtā pieaugošās intelektuālās atkarības loka, kad tādas valodas kā hindi un suahili neattīstās kā zinātnes valodas, jo tās netiek izmantotas, un tanī pat laikā nevarot tikt izmantotas, jo nav attīstītas.“⁵³

Tātad latgaliešu terminoloģijas (ne)radīšana ir Latvijas Republikas atbildība pasaules priekšā.

Un arī UNESCO uzstāj uz visu valodu terminoloģisku attīstīšanu, tātad Latvijas Republika kā tās dalībvalsts nepilda arī savas starptautiskās saistības:

„UNESCO vienmēr ir centusies uzlabot visas valodas – gan mazas, gan lielas – neatkarīgi no runātāju skaita, stāvokļa vai atrašanās vietas. Mūsu pienesums valodu jomā ir mūsu pilnvaru pašā centrā, un tas aptver vairāk kā piecdesmit aktīvas darbības gadus.

Balstoties uz šo principu, UNESCO ir izstrādājusi programmas, kuru mērķis ir popularizēt valodas kā izglītības un kultūras instrumentus. Sešdesmitajos gados UNESCO uzsāka rīkot virkni konferenču par izglītības attīstību, īpašu

53 “The production of scientific knowledge cannot and should not be restricted to a few languages, let alone just one, i.e. English, if the true human potential for creativity is to be expressed. There is a vast amount of largely undocumented scientific knowledge in the world’s indigenous languages. When this knowledge is lost, it becomes increasingly difficult even to frame problems and solve them in any but the dominant culture’s terms and scientific classification schemes, which are not always adequate to the task. What goes by the name of modern science is based largely on the worldviews, priorities, and perspectives of Europeans and their languages, especially English ... Still, it is difficult to break out of the self-reinforcing cycle of increasing intellectual dependency whereby languages such as Hindi and Kiswahili do not develop as languages of science because they are not being used and the argument that they cannot be used because they are not developed.”

Romaine S. *Planning for the survival of linguistic diversity* // *Language Policy*. November 2006, Volume 5, Issue 4. Norwell: Kluwer Academic Publishers, 2006.

uzmanību pievēršot Āfrikas valstīm. Šajās konferencēs tika aplūkoti daudzi ar valodu saglabāšanu un attīstību saistīti jautājumi. Piemēram, 1978. gadā notika Āfrikas valodu transkripcijas un terminoloģijas problēmām veltīta sanāksme. Tās rezultātā esošās Āfrikas valodu transkripcijas sistēmas tika uzlabotas, pieņemot afrikāņu etalonalfabētu. Apmācības jomā UNESCO piešķir mācību stipendijas, rīko seminārus par tehniskās terminoloģijas transkripcijas un standartizācijas problēmām, apmācības kursus tulkošanā no Āfrikas valodām citās valodās un otrādi, apaļā galda diskusijas, iesaistot zinātniekus, praktiķus un interesentus debatēs par valodu lietojumu un funkcionalitāti.⁵⁴

Kā mūsdienu latgaliešu terminrades ilustrāciju publicējam vairākus baltiešu-latgaliešu vārdnīcas *vuordineica.lv* šķirkļus, kuri satur informātikas un jurisprudences terminus:

meklētājs, -a *subst.* 1. (*persona, kas meklē*) maklātuoj/s, -a; vaicuotuojs, -a; 2. *v. tehn.* (*ierīce*) maklātivs; **skatu m.** — vierīņu maklātivs; 3. (*meklēšanas programma*) *inf.* maklātivs; **attēlu m.** — atvaigu maklātivs
http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=meklētājs&s=1&sais=0

tīmeklis *subst.* 1. (*zīrnekļa*) staipekni *dsk.*; 2. *inf.* šķārsteiklys; **pasaules t.** — šķārsteiklys (WWW); **~ļa dizains** — šķārsteikla dizains; **~ļa vietne** — teiklavīta

1 *zeimeiba*

STAIPEKNI (*tīmekļi*)

– *Gari zērnekļu dīgi, kurus pi mums sauc par staipeknim..klusi lucīdamīs un pleivynodami stīpiās pa gaisu.* – („Zīdūnīs“, 1925, nr. 3, 17 psl.) – AK

2 *zeimeiba*

ŠKĀRSTEIKLYS

54 “UNESCO has always endeavoured to enhance all languages, whether small or big ones, irrespective of numbers of speakers, status or location. Our commitment to the domain of languages lies in the very heart of our mandate and it spans over fifty years of activities.

Based on this principle, UNESCO has developed programmes aimed at promoting languages as instruments of education and culture. In the 1960s UNESCO launched a series of conferences on the subject of development of education, with a particular focus on African countries. Through these conferences, wide-ranging issues concerning language preservation and development were addressed. In 1978, for example, a meeting was held to examine problems of transcription and terminology of African languages. As its result, existing transcription systems of African languages were improved through the adoption of an African reference alphabet. In the field of training, UNESCO practised study grants, seminars on the problems of transcription and standardization of technical terminology, training courses in the translation from African languages into other languages and vice-versa, round tables involving scientists, practitioners and general public in debates on language use and functionality.”

Presentation by Mr. Mounir Bouchenaki Assistant Director-General for Culture of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) on the occasion of the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages. Paris: UNESCO, 10 March 2003.

- **škarsteiklys** – *internets* – (*Vuordineica // Ilga Šuplinska (sast.), Susātivs. Myusdīnu latgališu dzejis antologeja, Rēzekne, 2008, 332 psl.*) – ML
 - ..nūtikš jau sastais „Taiseits Latgolā“ pasuokums – Bolvu pusē, Upītē. Vaira informacejis par jū skaitit Nūtikšonu kalenderī i škarsteiklā www.lakuga.lv. – („Latgališu Gazeta“ // „Latgales Laiks“, 2008 09 05, 8 psl.) – AK
 - Vairuok skaiti škarsteiklā: www.lakuga.lv – („Latgališu Gazeta“ // „Latgales Laiks“, 2008 09 05, 8 psl.) – AK
 - **Škarsteiklam** *atminis karte nūjukuse..* – (*A. Rancāne „Pylni kārmani dabasu“, Reiga, 2012, 37 psl.*) – AK
 - *Myusu skolā vysuos klasēs var pīsaslēgt pi škarsteikla. Pi škarsteikla var datikt i skolys bibliotekā.* – (*J. Cybuļs, L. Leikuma „Skreineite“, Reiga, 2014, 150 psl.*) – AK
- <http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=t%C4%ABmeklis&s=1>

atmiņ|a *subst.* **1.** atguods; pīmine; **izzust no ~as** — gaist nu pruota (pagaist nu pīminis); **nākt (ataust, stāvēt) ~ā** — atsaguoduot (īsaguoduot); **man ~ā bērnu dienas** — maņ atsaguodoj mozuos dīnys; **2. inf.** atguods; **~as apgabalu tikls (SAN)** — atguodapgabaļu teiklys (SAN); **3. (~as) tikai dsk.** atguodi; atguoduojumi; īguodi; īguoduojumi

<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=atmiņa&s=1&sais=0>

lejupielādēt *ver. inf.* atsasyteit

<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=lejupiel%C4%81d%C4%93t&s=1>

maršrutētājs *subst. inf.* maršrutizators

<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=maršrutētājs&s=1&sais=0>

mašīnlasišana *subst. inf.* mašīnskaiteiba

<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=mašīnlasišana&s=1&sais=0>

līgums *subst.* daruna; leigums; kontrakts; **noslēgt l.** — nūslēgt darunu; **darba l.** — dorba daruna; **noslēgt darba l.** — nūslēgt dorba darunu; **preču piegādes l.** — preču davedis daruna; **starptautisks l.** — škaršregionala daruna **DARUNA** ('līgums'), **NŪSLĒGT DARUNU** ('noslēgt līgumu'), **DORBA DARUNA** ('darba līgums'), **NŪSLĒGT DORBA DARUNU** ('noslēgt darba līgumu')

- *Kolpi nuslādz dorba darunas ar sovīm saiminikim.* – („Taisneiba“, 1927 06 14, 2 psl.) – AK
- *..Latvija, Igaunija un Suomija gryb atjaunot sarunas par drušeibas darunu (leigumu)..* – („Taisneiba“, 1927 01 26, 1 psl.) – AK

– *Zemdars nusladz darunu (kontraktu) likū ražu pōrdūd organizacijai, ar kuru nuslāgta daruna.* – („Taisneiba“, 1928 06 01, 1 psl.) – AK
<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=ligums&s=1&sais=0>

īpašum|s *subst.* sovums; monts; **pāriet personas** ~ā — puorīt personys sovumā; **zemes ī.** — zemis sovums; **nekustamais ī.** — nacylojamais monts; **kustamais ī.** — cylojamais monts; <> **ī. nokļuva (kāda) rokās** — monts puorguoja (*kuo*) kuldā

SOVUMS

- **sovums** – (*P. Stroda vuordineica, 1933, 162 psl.*) – AK
- **sovums** (*īpašums*) – (*Placinska vuordineica, 1973, 401 psl.*) – AK
- **sovums, eņš** (*īpašums*) – (*Bērzkalna vuordineica, 2007, 485 psl.*) – AK
- *Zemniks jau natureja niko. Jis wys ar sowu šni'uri, ustobu, ar s'iwu un b'ar-nim, wysu montu beja par kunga sowumu.* – („Liaužu Bols“, 1917 08 12, Nr. 8, 2 psl.) – AK
- *..ti, kuri naktim staigoj pa swešom s'atom un cyta sowumu grob sew par taidu pat sowumu.* – („Liaužu Bols“, 1917 11 18, 3 psl.) – AK
- *Ka wysas kruņa, muižu un baznicu zemes byutu izdalitas bezzemnikim un mozzemnikim par sowumu (sobstwennost)..* – („Latgalits“, 1920 04 12, 4 psl.) – AK
- *Tywokos Kurzemes un Widzemes muižas sadolamas latgališim sowumā..* – („Latgalits“, 1920 04 12, 4 psl.) – AK
- *Soviniks ir īpašniks, a sovums – īpašums..* – (*Latgališu Kulturys Gazeta, Volūda, M. Latkovska, Volūdys vaicuojums: burts „S“, 07.02.2008, http://www.lakuga.lv/lg/news/article?id=1816*) – AK

ZEMIS SOVUMS, PRIVATS SOVUMS

- *..nuscit ari mozoku zemes sowuma lelumu, ka zeme natyktu sadalita tik mozus gobolus, ka zemniks navar portikt. / 2)Bezzemnikim un mozzemnikim wajaga dut zemi par priwatu sowumu..* – (*Latgolas Kristīgu Zemniku Sawinibas Programa. (Riga,1920.gada.) (Ispists pi J.Petersona gromotu spistuwe, Parka ila 3.)*) – AK

DZYMTS SOVUMS ('dzimtīpašums')

- *..par muižu zemju sadališonu par dzymtu sovumu zemnikim..* – (*nu Latgolys krysteigūs zemniku savīneibys saukumu – AK; 2 tabele (daruna: „tabulā ietverti partiju lozungi, kas 1920. gada martā-aprīli publicēti laikrakstos (..) un partiju uzsaukumos.“) // Vita Zelče, Latvijas Satversmes Sapulces vēlēšanu kampaņa. 1920. gada marts - aprīlis // „Latvijas Arhīvi“ 2008 Nr. 1, 108 psl.)*) – AK

MONTS

- **monts** – (*P. Stroda vuordineica, 1933, 114 psl.*) – AK

- *monts, der Schatz, Hab und Fut* - (*Bērzkalna vuordineica, 2007, 300 psl.*)
- AK

- *monts - mantigs* - (*Skryndys gramatika, 1908, 12 psl.*) - AK

- *Bet dalam ir sowa šnure, dalam sows monts, sowa saimestiba..* - („*Latgalīts*“, 1920 03 25, 2 psl.) - AK

- *Kolei monta gon, u dyx von.* - (*Vonogs, Rožonovā*) - *Aņss*

- *obej'im d'al'im tyka nu s'atys m'onta.* - (*Kolupa vuordineica, I siej., 40 psl.*) - AK

MONTS PUORGUOJA (kuo) KULDĀ (*īpašums nokļuva (kā) rokās'*)

- *..jis pajamia pi sewim wīnu bez radiniku weceiti par tāwu. Veceišam beja labi win monta un naudas. ..kai monts pōrgoja Radziona kuldā jis weceišam ar celi pakalī i pa durowom orā...* - („*Taisneiba*“, 1926 09 30, 3 psl.) - AK

EISTEIBA

- *..byutumiet redziejuszas winias cytas pusies pasaula, winiu galeni Kurziemies pi jyuramotošas un winiu Katolikuziemī ab kuru eš sze aukszok jums asmu runowīš, winiu ziemi kur ziemniki jau ir izpierzkuszy sjeu por ejstiejbu sowaš satyswitas un tiejrumanudašes aba gruntus..* (..) *..pi jjusim nikod nepitryuks' naudienies, warejsit pa mozam izpierzkt' sowaš satyswitas un gruntus por sowaš ejstiejbu..* - („*Infliantuziemies Łajkagruomota aba kalenders iz 1862tru godu*“ - *Rejgā, [1861], 56 psl.*) - AK

<http://vuordineica.lv/meklet.php?vrd=īpašums&s=1&sais=0>

Piedāvātie termini lielākoties nav institucionalizēti, tāpēc formāli jāuzlūko kā potenciālisti. Tiesa, daži, piemēram, *škarsteiklys, dīnroksts* u. c., ir tik plaši iegājušies tautas lietojumā, ka jau jāuztver kā *de facto* termini arī bez formālas institucionalizēšanas. Piedevām daži ir publicēti arī zinātniski populārajā izdevumā⁵⁵ (piem., *škarsteiklys, parolš, šursyuteit, puorsaveriejs* u. c.), tādējādi tiem piešķirot arī zināmu oficiālas atzīšanas devu. Jebkurā gadījumā, neiedziļinoties to formālajā statusā, no piedāvātajiem šķirkļiem top redzams, ka latgaliešu termini jārada atsevišķā procesā un ka to mehāniski-fonētiska pārnešana no latviešu valodas nav iespējama: valodas ir pārlieku atšķirīgas, ar dažādām tradīcijām, kontekstiem. Pie tam atšķirības ir ne tikai leksiskā, bet arī morfoloģiskā un sintaktiskā līmenī.

Jāatzīmē, ka no 2003. gada līdz 2009. gadam darbojās un no 2013. gada darbojas Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas Latgaliešu rakstu valodas apakškomisija⁵⁶. Pirmajā darbības posmā tās uzdevums bija Latgaliešu rakstības

55 Gusāns I., Lazdiņa S., Marten H. F., Murinska S., Pošeiko S., Šuplinska I. *Latgališa CV: nu senējūs laiku da 21. godu symta*. Rēzekne: Rēzeknis Augstškola, 2015.

56 *Latgaliešu rakstu valodas apakškomisija // Valsts valodas centrs*. Pieejams: <https://vvc.gov.lv/index.php?route=product/category&path=198> [Skatīts 22.02.2020.].

noteikumu⁵⁷ izstrāde. Kopš 2014. gada tā pieņēmusi lēmumus, kurus varētu saukt par terminoloģiskiem, piemēram, vietvārdu, tātad – ģeogrāfijas, jomā („Par Latvijas pilsētu un to iedzīvotāju nosaukumiem“, „Par Latgales administratīvo iedalījumu un iedzīvotāju nosaukumiem“) un starpnozaru jomā („Par profesiju, amatu un akadēmiskajiem nosaukumiem“). Šāds darbs, neapšaubāmi, ir apsveicams, tomēr jāatzīmē vairāki tā trūkumi:

1) šīs apakškomisijas pamatuzdevums nav terminoloģijas izstrāde, tāpēc darbs tieši terminoloģijas izstrādē nav tik kvalitatīvs, kāds tas varētu būt specializētas terminoloģijas apakškomisijas gadījumā;

2) apakškomisijas darbs ir daudz aizklātāks pat TK apakškomisiju darbu, tanī piedalās šaurš personu loks, kurpretī TK apakškomisijās var darboties visas ieinteresētās personas;

3) apakškomisijas pieņemtajos lēmumos jūtama zināma tendence pielāgot jaunapstiprinātos latgaliskos apzīmējumus baltiešu apzīmējumiem, veidot tos pēc iespējas līdzīgākus, tā vietā, lai konsekventi izkoptu un izceltu atšķirīgo un savdabīgo, kā arī labotu pārtautošanas politikas rezultātā ieviesto (piem., *Feimani* vietā *Vīmyns*, *Viļaka* vietā *Vileks*, *Rudzāti* vietā *Rudzātys*, *Akniste* vietā *Akneiša*, *Kalieju īla* vietā *Kaļvu ūļņeica*, *liduotuojs* vietā *pilots*⁵⁸ u.tml.)⁵⁹.

2017. gadā Rēzeknē notika IV pasaules latgaliešu saiets – tas bija piekārtots simtgadei kopš Latgales kongresa, kurā tika nolemts pievienoties Baltijai kopīgas administratīvas vienības veidošanā, tiesa, ar nosacījumu, ka valodas, kultūras un ticības dažādība tiks saglabāta⁶⁰. Pēc 100 gadiem mēs redzam, ka šī noruna no Latvijas Republikas puses nav pildīta. Acīmredzot tāpēc IV saieta rezolūcijā rīkotājiem un delegātiem nācās iekļaut prasības par latgaliešu valodas, tai skaitā arī terminoloģijas, attīstības nodrošināšanu:

„Radeit i finaņsēt tulkuošonys i terminologejs izpietis i tuoluokys izstruodis dorbu nūlyukā saglobuot i atteisteit attīceigū administratīvū, komercialū, ekonomiskū, socialū, tehniskū i juridiskū terminologeju latgalīšu rokstu volūdā.“⁶¹

57 Par Latgaliešu rakstības noteikumiem // Latvijas Vēstnesis, 18.X.2007, Nr. 168. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/164904> [Skatīts 22.02.2020.]

58 Latgaliešu valodā un tās dialektos un izloksnēs nav darbības vārda *liduot*, tā nozīmē tiek lietots verbs *skrīt* (sal. ar leišu *skristi*). Ir gan sastopams verbs *līdinēt*, tomēr tam ir cita, kaut līdzīga, nozīme.

59 Noteikti jāatzīmē, ka ir arī pozitīvi piemēri, tādi kā *Kolups*, *Izvolts*, *bondars* // *buciniķis* u. c.

60 *“Mes, Latgolas latwiši, apswinodami ar Kurzemes un Wydzemes latwišim, paturesim sowa pašwaldību, pylnu tisiību pašnuteikšonas woludas, ticeibas, baznicas, školu un saimestibas, kai ari zemes jautojumā, baznicas dorišonōs piwinojot pi Latgolas ari Kurzemes un Wydzemes katolius.”* [15]

61 4. pasaule latgalīšu saita rezoluceja // Latgalīšu kultūras gazeta, 10.V.2017. Pieejams: <https://www.lakuga.lv/2017/05/10/4-pasaule-latgalisu-saita-rezoluceja> [Skatīts 16.11.2019.].

Jāsecina, ka tas būtu gan latgaliešu valodas kā tādas, gan abu latviešu valodu kopumā attīstības interesēs, ja Latvijas Republikas valsts iestādes, tai skaitā arī Latvijas Zinātņu akadēmija un tās Terminoloģijas komisija, ņemtu šo uzstādījumu vērā un, kaut arī ar 100 gadu novēlošanos, tomēr beidzot radītu oficiālu (apakš)komisiju latgaliešu terminoloģijas izstrādes regulārai un ražīgai nodrošināšanai. Protams, ar nosacījumu, ka šis darbs noritētu bez asimilatīva spiediena, rēķinoties ar latgaliešu valodas savdabīgumu, kā arī iekšējajām un vēsturiskajām likumsakarībām.

Secinājumi

1. Ir divas latviešu rakstu valodas – t. s. Baltijas latviešu, baltiešu jeb latviešu literārā valoda un Latgales latviešu, latgaliešu jeb latgaliešu rakstu valoda.
2. Tās ir pārāk atšķirīgas, lai tanīs varētu izmantot vienotu terminoloģiju, piemēram, pārnestu ar fonētisko atbilstmju palīdzību.
3. Abās valodās līdz Latvijas Republikas izveidošanai pastāvēja paralēli nevalstiski terminoloģiski centieni, uz kuru pamata varēja veidot oficiālu terminoloģijas izstrādi.
4. LR un LPSR jau 100 gadus atbalsta baltiešu valodas terminoloģijas izstrādi, t.sk. nodrošinot finansējumu.
5. Nedz LR, nedz LPSR nav nekad un nekādā veidā tieši atbalstījusi latgaliešu valodas terminoloģijas izstrādi.
6. Šādai selektīvai attieksmei nav nekāda objektīva pamata, tālab tā kvalificējama kā diskriminācija.

Avoti un literatūra

1. Alberts M. *Terminology in South Africa // Lexikos*. Vol. 9. Stellenbosch: Buro Van die Wat, 1999.
2. A[pe]s] M. *Latgolas skolotāju konferences gaita un lāmumi // Latgolys škola*. Latgolas Školotāju Centralās Bīdreibas pedogogiski-sabīdrysks žurnals skolai un sātai. № 1. (25.) Rēzekne, 1930. g. janvars.
3. *Aritmetika // Taisneība*. Populāra, iļustreita latgališu strōdnīku un zemdaru avize. Vyssavineibas Kompartijas CK un Sibires Apgob. K-ta izdavums. Atbildeigajis redaktors Jōns SILINIKS. № 16 (84) Новосибирск, Piktđin, 20 Aprili 1928 g.
4. Baldunčiks J. *Oficiālās valodas interpretācijas Latgalē 20. gadsimta 20. gadu sākumā // Letonikas otrais kongress. Latgales sabiedrība attīstības lokos*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2008.
5. Berzins A. A. *gramatikys volūda // Dūmu meits "Vasals"*, 31.I.2003 // Pieejams: <http://latgola.lv/meiti/vasals/meits.cgi?read=1188> [Skatīts 16.11.2019.]
6. Berzins A. A. *juridiskuo terminologeja // Dūmu meits "Vasals"*, 12.XII.2003 // Pieejams: <http://latgola.lv/meiti/vasals/meits.cgi?read=1727> [Skatīts 16.11.2019.]
7. Bjorka D. *Dana Bjorka par "Spēlmaņu nakts" balvu pasniegšanas ceremoniju // Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/teatris-un-deja/rigas-krievu-teatra-direktore-publiska-vestule-kritize-spelmanu-nakts-balvu-pasniegsanas-ceremoniju.a339803/?t=articles&ac=downloadatt&id=939>* [Skatīts 01.12.2019.]
8. Bukšs M. *Latvijas geografijas skaidrējumi jōrevidej // Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 49. nr. III Sējums. P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1961 Julijs-augusts.
9. Ceiruļs G. *Kodeļ nav latgališu vordneicas? // Taisneība*. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibira Nūvoda Komitejas organs. № 50 (1035) Новосибирск, Svātdin, 6 junija 1937 g.
10. *Eysa mociba ap audzieyszonu biszu Wysim bitinikim un wysuwayrok łatweyszym Nu wina ju drauga leyksnas baznieyc-Kunga strupay un skaydri saraksteyta un da drukam paduta ar czterigim malawotim awilim*. Wilna pi Dworca 1832.
11. *Gromatynia kołposzonas jumpraway Maryay por maja mienesi*. Wilna: Izdrukawota nu Kołna Pestieytoja 1843 Godā.
12. Grovers. *Bid. Grovera gola vords // Taisneība*. Latgališu strodniku un zemniku avize. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibira Apgobola Komiteta organs. № 70 (576) Новосибирск, Pymdin, 7 augusta 1933 g.
13. Gusāns I., Lazdiņa S., Marten H.F., Murinska S., Pošeiko S., Šuplinska I. *Latgališa CV: nu senejūs laiku da 21. godu symta*. Rēzekne: Rēzeknis Augstškola, 2015.
14. Kukojs I. *Vajadzēigs na tys, kas beja (Leninpilišim) // Taisneība*. Vyssavineibas Kompartijas CK un Sibira Apgob. K-ta izdavums. № 2 (118). Новосибирск, Piktđin, 12 Janvari 1929 g.
15. *Latgales kongresa rezolūcija // 1917. gada Latgales kongress avotos, apcerēs un pētījumos*. Sast. H. Soms. Daugavpili: DU apgāds Saule, 2018.
16. *Latgaliešu rakstu valodas apakškomisija // Valsts valodas centrs // Pieejams: <https://vvc.gov.lv/index.php?route=product/category&path=198>* [Skatīts 22.02.2020.]
17. Latkovska Maruta // Facebook. 13.II.2019. // Pieejams: <https://www.facebook.com/maruta.latkovska/posts/3764158220291406> [Skatīts 22.02.2020.]
18. Latkovskis L. *Cepļis un krōsne // Dzeive*. Žurnals literaturai un audzynōšonai. 29. nr. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1957 Oktobris - decembris.

19. Latkovskis L. *Kūka materialu terminologija* // *Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 77. nr. IV Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1966 Majs – jūnijs.
20. Latkovskis L. *Saimisteibas nūsaukumi* // *Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 98. nr. V Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1969 Novembris – decembris.
21. Latkovskis L. *Trauki un trauku nūsaukumi Latgolā* // *Dzeive*. Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai. 55. nr. III Sējums. Solna: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1962 Septembris – oktobris.
22. Leikuma L. *Kai pareizuok – “snīga stuņdinīceni” ci “snīgpulkstineiši”?* // *Latgališu kultūrys gazeta*, 26.IV.2019. // Pieejams: <https://www.lakuga.lv/2019/04/26/kai-pareizuok-sniga-stundinicheni-ci-snigpulkstineisi> [Skatīts 16.11.2019.].
23. Limane L. *Valoda pulcina kopā Latgali un pārnovadus* // *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 94, 11.VI.2004 // Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/89863> [Skatīts 16.11.2019.].
24. *Mocibas Swadiniu wyssa goda jaunin jaun parakstiejtas nu Lejksnas Baznickunga Tomasza Kossowska Godā 1850*. Gromata utra. Rygā: Drukarniā Hartunga Godā 1852.
25. *Mocibas Uz žadnas Nedelas wissa goda jaunin jaun parakstiejtas nu Lejksnas Baznickunga Tomasza Kossowska Godā 1850*. Gromata pirma. Rygā: Drukarniā Hartunga Godā 1852.
26. *Par Latgaliešu rakstības noteikumiem* // *Latvijas Vēstnesis*, 18.X.2007., Nr. 168. // Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/164904> [Skatīts 22.02.2020.].
27. *4. pasaule latgališu saīta rezoluceja* // *Latgališu kultūrys gazeta*, 10.V.2017 // Pieejams: <https://www.lakuga.lv/2017/05/10/4-pasaule-latgalisu-saita-rezoluceja> [Skatīts 16.11.2019.].
28. *Patents broļjstes Swatas Teklas Jumprawas un Numuciejtas*. Wyssim Klasztornikom Baznickungu Augustyanu Tuksznies-dziejwotoju nu pawelejszonas S. Krasła Apostoliszka. Rīga, 1857.
29. *Presentation by Mr. Mounir Bouchenaki Assistant Director-General for Culture of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) on the occasion of the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages*. Paris: UNESCO, 10 March 2003.
30. Reformators. *Woludas reforma. VII.* // *Drywa*. № 7 (294). Петроградъ, Trešdin 17 Februarī 1916 g.
31. Romaine S. *Planning for the survival of linguistic diversity* // *Language Policy*. November 2006, Volume 5, Issue 4. Norwell: Kluwer Academic Publishers, 2006.
32. Sylovs A. “Trešō” izlūksne. (Pōrrunas kōrteibā.) // *Latgolys škola*. Latgališu Školōtōju Centralōs Bīdreibas pedagogiski-sabīdryks žurnals školai un sātai. № 1. (65.) Rēzekne, 1934. g.
33. Skujiņa V. *Latviešu terminolōģijas izstrādes principi*. Rīga: Zinātne, 1993.
34. *Słownik polsko łocinsko łotewski ułożony i napisany przez xiędza Jana Kurmina*. Wilno: w Drukarni M. Zymelowicza Typografa. 1858.
35. S[use]js, W. *Winotis wai na?* // *Drywa*. № 10 (297). Петроградъ, Trešdin 9 Martā 1916 g.
36. Teirumnīks F. *Latgaļu volūdas un kulturvēstures naklōtines kurss* // *Latgolas Bolss*. Latgaļu laikrosts. 1075. nr. Denver: P/s Latgaļu izdevnīceiba, Sastdiņ, 1984. g. 28. apriļi.
37. Tihovska I. *Īsta čigānu mūzika. Autentiskums un etniskums Latvijas čigānu (romu) mūzikā*. Rīga: LFMI, 2017.
38. *Valsts valodas likums*. // Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14740-valsts-valodas-likums> [Skatīts 12.11.2019.].

39. *Vuicis raksteit // Taisneiba*. Populāra, iļustrēta latgališu strōdnīku un zemdaru avīze. Vyssavineibas Kompartijas CK un Sibīres Apgob. K-ta izdevums. Atbildeigajs redaktors Jōņs SILINIKS. № 16 (84) Novosibirsk, Pīktdīn, 20 Aprīlī 1928 g.
40. *Začs. Sovu latgališu voludu vajag zynot, kupt un kuplynot // Debates pa b. Grovera ziņojumam // Taisneiba*. Latgališu strōdnīku un zemnīku avīze. Vyssavineibas Kompartijas Vokoru Sibīra Apgobola Komiteta organs. № 70 (576) Novosibirsk, Pīrmdīn, 7 augusta 1933 g.
41. Дуличенко А. Д. *Языки малых этнических групп: функциональный статус и проблемы развития словаря (на славянском материале) // Modernisierung des Wortschatzes europäischer Regional- und Minderheitensprachen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1999.
42. Мосин М. В., Шеянова Т. М. *Из истории создания терминологии в мордовских языках // Регионология*. № 4. Саранск: Мордовский государственный университет, 2012.
43. Скринда А. Д. *Латышская грамматика летгальскаго нарѣчя*. – Ontons Skrinda *Latwišu wolūdas gramatika*. С.-Петербургъ. 1908. Piterburgâ. 1908 g.
44. Шумская К.В. *Правовое регулирование национального образования в РСФСР: 1918–1938 годы (на примере латгальской и латышской диаспор в Западной Сибири)*. Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2018.

•

Development of Latgalian Terminology

Summary

The article analyses the current state of the Latgalian language and substantiates the necessity for the development of Latgalian terminology by referencing publications on other endangered languages. A historical overview of the processes related to the development of Latgalian terminology during the middle of the 19th century, the last years of the Tsarist period at the beginning of the 20th century, in parallel in independent Latvia and Soviet Russia during the interwar period, in the exile community in Western countries during the Soviet period and in Latvia today after the regaining of independence (such work was prohibited in Soviet Latvia and during the period of Tsarist Russia's press ban) is also included, illustrated with interesting examples of discussions on Latgalian terminology and terms from all fields of knowledge we were able to find information about.

Keywords: terminology, Latgalian language, terminology development, government support, activism, term